

מפתחות

1 בשער האוצר

אוצר פורים – הלכתא ואגדתא

5 בתקנת פורים דפרזין ופורים דמוקפין

משה מרדכי אייכנשטיין

15 הערה בדין קריאת שאר מגילות בברכה

ישראל אליהו

17 בעניין הדר קבלוה בימי אחשוורוש

יצחק קושלבסקי

24 האם בימי פורים היו רוב ישראל בארץ?

אשי ישראל

39 שיחה לפורים מאת הגר"י קפלן

נכתב על ידי אחד השומעים

64 שיעורי הכנה לפורים מאת הגר"נ רוטמן

נלקט ונערך מתוך שיעוריו

אוצר אורח חיים

79 בדין קביעות סעודה לענין 'שם לחם'

משה מאיר שיין

מפתחות

93

בדין ברכת שהכל מספק והמסתעף

אריה אידנסון

111

ביאור הבנת מהלך הבית יוסף בסוגיית קושר ומתיר

אברהם וינר

אוצר יורה דעה

144

בדין 'ריחא מילתא'

שמעון קרוק

174

בדין הגעלת כלי מדין

מרדכי אילן

אוצר אבן העזר

191

ביאור שיטת קידושין להבית יוסף

אלקנה רגב

שונות

257

משכן העדות ואהל מועד

נ. בן יעקב

בשער האוצר

במעלת כתיבת חידושי תורה ♦ במעלת לימוד התורה בימי הפורים וחודש אדר
 ♦ בדין משלוח מנות בחידושי תורה ♦ התודה והברכה

יִשְׁתַּבַּח הַבּוֹרָא וַיִּתְהַלַּל הַיּוֹצֵר אֲשֶׁר נָתַן לָנוּ תוֹרָתוֹ תּוֹרַת אֱמֶת, בְּהַגְלוֹת נִגְלוֹת אֹר יִקְרוֹת
 אוֹצֵר שֶׁל חִידוּשֵׁי תּוֹרָה אֲשֶׁר בְּשֵׁם "הַאֹצֵר" יִכּוֹנֶה, וְהוּא קוֹבֵץ חִידוּשֵׁי תּוֹרָה יְקָרִים בְּכָל
 מִקְצוּעוֹת הַתּוֹרָה, שֶׁנִּתְחַבְּרוּ בְיַד אֹמֶן, ע"י חוֹבְשֵׁי בֵּית הַמִּדְרָשׁ וְתוֹפְשֵׁי הַתּוֹרָה דִּי בְּכָל אֶתֶר
 וְאֶתֶר.

במעלת כתיבת חידושי תורה

כַּתֵּב מִהֶר"א כֶּהֵן (שֶׁבֶט מוֹסֵר פֶּרֶק כ' אוֹת כ"ו): "דְּכַשֵּׁם שְׁחוּבָה שְׁחִיב בִּפְרִיָּה וּרְבִיָּה, כֵּךְ חִיב
 הָאָדָם בִּפְרִיָּה וּרְבִיָּה בַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (בְּרֵאשִׁית א, כ) "יִשְׁרְצוּ הַמִּיִּם", וְאֵין מִים אֵלָא תּוֹרָה. ע"כ.
 וְהוּא חוֹבֵה גְמוּרָה שֶׁאֵם יֵשׁ לָאָדָם חִידוּשֵׁי תּוֹרָה, צָרִיךְ לְגַלּוֹתוֹ לַחֲבִירוֹ שִׁידֵּעַ אוֹתוֹ. וְכַמְבּוֹאֵר
 בְּפֶרֶק דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר (פֶּרֶק ט"ז). וְעִי' בִּילְקוּט מֵעַם לֹעֶז (פֶּרֶשׁת וִיצָא עַמ' תִּקְע"ה). וְכֵן אֵיתָא
 בְּסִנְהֶדְרִין (צא:): "אִמַּר רַב יְהוּדָה אִמַּר רַב כָּל הַמוֹנֵעַ הַלְכָה מִפִּי תַלְמִיד כִּאִילוֹ גּוֹזְלוֹ מִנְחֻלַּת
 אֲבוֹתָיו, שֶׁנֶּאֱמַר (דְּבָרִים לָג, ד) תּוֹרָה צוּה לָנוּ מֹשֶׁה מוֹרְשָׁה קִהִילַת יַעֲקֹב, מוֹרְשָׁה הִיא לְכָל
 יִשְׂרָאֵל מִשְׁשֶׁת יָמֵי בְּרֵאשִׁית. אִמַּר רַב חֲנָנִי בְּרִיזְנָא אִמַּר רַבִּי שְׁמַעוֹן חֲסִידָא כָּל הַמוֹנֵעַ הַלְכָה
 מִפִּי תַלְמִיד אִפִּילוֹ עוֹבְרִין שְׁבַמְעֵי אִמּוֹ מִקְלָלִין אוֹתוֹ" וְכו'.

וְכַתֵּב רַבִּינוּ הַמְּבִי"ט (בְּהַקְדָּמָה לְסִפְרוֹ בֵּית אֱלֹהִים), וּז"ל: "וְעַל זֶה חִיב כָּל אָדָם הַמַּחֲדֵּשׁ בְּטוֹבוֹ
 מִתּוֹךְ לִקְחָ טוֹב, לְהוֹדִיעַ מֶה שֶׁחִידֵּשׁ בְּחִכְמָתוֹ מִחִכְמַת הַתּוֹרָה לְתַלְמִידּוֹ וְחִבְרִיו. וְאֵם יִזְכֶּהוּ
 הָאֵל לְהַגְדִּיל תּוֹרָה וּלְהַאֲדִירָה יוֹדֵיעַ גַּם כֵּן בְּכַתֵּב לְאַחֲרִים קְרוֹבִים וְרַחוּקִים מִמֶּנּוּ, כְּדִי שִׁיְהֵנוּ
 כּוֹלֵם מִחִכְמָתוֹ, וּבִזָּה יִשְׁאִיר בְּרַכָּה אַחֲרָיו, וְצִדְקָתוֹ תַעֲמוּד לְעַד, שִׁילְמָדוֹ בְּמִכְתָּבֵי סִפְרֵיו מֶה
 שֶׁלֹּא לְמַדּוֹ אוֹ לֹא רָאוּ בְּסִפְרֵים אַחֲרָיִם". עכ"ל.

"ואם למדו מה שכרו אמר רבא אמר רב ששת זוכה לברכות כיוסף... אמר רב ששת כל המלמד תורה בעוה"ז זוכה ומלמדה לעולם הבא" וכו'. (סנהדרין צב.). ולא עוד אלא שדברים מכוסין בתגלין לו ולא עוד אלא שנוכל שני עולמות (עבודה זרה לה:). וכתב היעב"ץ (בעליית הכתיבה דף קנא.) וז"ל: "ואם כותב חידושי תורה ומוסר לרבים אין קץ לשכרו, צדקתו עומדת לעד. בודאי אין הרבצת תורה גדולה מזו, זכות הרבים תלוי בו".

וככל שירבו הלומדים בכתביו, הרי הוא מרבה ומגדיל את זכויותיו בעשרת מונים. וכמ"ש רבינו הרמב"ם במורה נבוכים (הובא בספר אורות אלים בביאור דברי הזוה"ק) שהכותב בספר הרי הוא כאילו דורשו לפני אלפים ורבבות. וכ"כ בשו"ת בשמים ראש (סימן כ"א). עי"ש. וראה עוד בספר שמחת התורה (עמאר) מה שהאריך והרחיב בכל זה. עי"ש.

במעלת לימוד התורה בימי הפורים וחודש אדר

מעלה יתירה ישנה בכך, בפרט ימים אלו - ימי הפורים וחודש אדר, שחזרנו וקבלנו את התורה הקדושה ברצון, כמאמרם ז"ל (שבת פח.): "קימו וקבלו היהודים, קיימו מה שקיבלו כבר".

וכפי שהעיד בספר מטה משה (אות תתרי"ב) שהמהרי"ל היה כותב את תשובותיו ביום הפורים. וכ"כ בספר יסוד ושורש העבודה (שער י"ב פרק ו') וז"ל: "הנה דרשו רבותינו ז"ל בגמרא הקדושה (מגילה טז.) על פסוק ליהודים היתה אורה וגו' ופירש רש"י אורה - זו תורה, שגזר עליהם המן שלא יעסקו בתורה, עכ"ל. ומזה יראה חיוב גדול ביום הזה על כל יודע ספר שילמד תורתנו הקדושה, ולשמוח בלמודה, ולתת הודאה עצומה בפיו ובמחשבתו ליוצרנו ובוראנו ברוך הוא וברוך שמו, אשר הניא עצת גויים ויפר מחשבות ערומים המן הצורר שגזר עלינו עם קדוש מלעסוק בתורתנו הקדושה והתמימה. וכן נזכר בשולחן ערוך (אורח חיים סימן תרצ"ה סעיף ב' בהג"ה). אך עצתי אמונה ונכונה לאדם, שלא יזוז מבית המדרש שחרית עד שילמד, כי בביתו יכול לבוא לידי בטול מפאת גודל טרדות היום". עכ"ל.

ועוד כתב בספר דרושים ואגדות חת"ס (ער"ח אדר תקנ"ח): "קבלתי מהגאון בעל שב יעקב זצ"ל שכל העוסק בתורה בין מגילה דלילה למגילה דיומא מובטח לו שהוא בן העולם הבא". ע"כ.

ומספרים כי האדמו"ר ר' מנחם מנדל מקוצק אמר פעם לחסידיו על חתנו הגאון רבי אברהם מסוכטשוב בעל האבני נזר, שפעם אירע ביום פורים, שכל העולם היו עוסקים בזמן אחד בסעודת פורים ושאר מצוות היום, ובדיוק באותה שעה ישב אביו של האבני נזר הרה"ג מביאלא ועסק בתורה, ונעשה רעש גדול בשמים מזה, כי אלמלא הוא היה כל העולם נמצא באותה שעה ללא תורה, ולכן נתנו לו מן השמים נשמה גדולה בדמותו של הגאון האבני נזר שהאיר את העולם בתורתו הקדושה. (חזו"ע פורים עמ' קפ"א בהערה).

בדין משלוח מנות בחידושי תורה

בשו"ת באר חיים מרדכי (ח"ג סימן ג') הביא דברי חתנו שכתב להוכיח שיוצאים ידי חובת משלוח מנות בחידושי תורה דלא מיבעיא לטעם דחיבה וריעות, שכן אין לך התחברות בין ת"ח יותר מלימוד בתורה כדאמרו רז"ל (שבת סג.): "אמר רבי אבא אמר רבי שמעון בן לקיש שני תלמידי חכמים המקשיבים זה לזה בהלכה הקדוש ב"ה שומע לקולן שנאמר (שיר השירים ח, יג) היושבת בגנים חברים מקשיבים לקולך השמיעני". וכתב בספר נתיבות עולם (פרק י') שעל ידי התורה נעשים אחד. אלא אפילו לטעם התורמת הדשן שיהיה לו המשלוח מנות לסעודת פורים הרי עיקר הסעודה לשמחה ודברי תורה פקודי ה' ישרים משמחי לב. [וכ"כ בקובץ המאסף (שנה י"ט כרך א' סימן ע"ו)]. עי"ש. וכבר העיר עליו חמיו הרהמ"ח דבעינן קרא כפשוטו, והוסיף להוכיח כן מדברי הגמ' בפסחים (סח:): "אמר רב יוסף הכל מודים בפורים דבעינן נמי לכם". עי"ש. וכ"כ בחזון עובדיה (פורים עמ' קכ"ג הערה ח') שאין יוצאים ידי חובה בחידושי תורה, וכל דבריו אינם אלא דרשות בעלמא. וכן מוכח בתרומת הדשן (סימן קי"א) עי"ש.

ומה שרצו להוכיח מדברי הרמ"א בספר מחיר יין (בחתומת הספר): "שלחתי בימי הפורים למנה לאבי ישראל". ומדברי רבי שלמה אלקביץ בפתיחה לספרו מנות הלוי שכתב ששולח

הספר שי לחותנו וקרא שמו מנות הלוי כדין וכהלכה שתי מנות לאדם אחד. וכ"כ בשו"ת יהודה יעלה (או"ח סימן ר"ו): "ויקבל נא ממני גרגיר זה במקום משלוח מנות איש לרעהו". אין להוכיח מדבריהם שלא כתבו כן אלא לתפארת המליצה. ועוד דמאן יימר שלא כבר קיימו קודם לכן משלוח מנות איש לרעהו כהלכה, דבכה"ג מישרא שרי. כ"כ בספר חזון עובדיה (הנ"ל) ובילקו"י (פורים עמ' תשי"א), וכ"כ בחשוקי חמד (עמ' צ"ה). עי"ש.

התודה והברכה

ובשערי הגליון, אנו מביעים תודתנו העמוקה, בפני כל תופשי התורה הנכבדים, אשר שלחו לנו מאשר נתחדש להם, והעלו הדברים ע"ג הכתב, בלשון בהירה ומזוקקת. יזכו כולם להמשיך בלימוד התורה כשאיפתם הטהורה, להגדיל תורה ולהאדירה. ואנו מסיימים בתפילה, יהי ה' אלוקינו עמנו כאשר היה עם אבותינו אל יעזבנו ואל יטשנו, לזכות להמשיך בהוצאת הגליון, באופן קבוע ומכובד, ולהיות במה לכל בר בי רב, לפרסם בה חידושיו.

משה מרדכי אייכנשטיין

כולל שע"י ישיבת יד אהרן ב"ב

בתקנת פורים דפרזין ופורים דמוקפין

א.

יבאר שתקנת פורים אינה כשאר מצוות שנתחייבו בהם כל ישראל, אלא שחיובה מפני הקבלה שקיבלו אותה ישראל עליהם ועל זרעם ועל כל הנלווים עליהם

מתני' ריש מגילה: "כרכים ועיירות גדולות קורין בי"ד ומוקפין חומה מוימות יהושע בן נון קורין בט"ו וכו'", ובגמ' שם כרכין המוקפין וכו', מנהגי מילי, אמר רבא דאמר קרא על כן היהודים היושבים בערי הפרזות וגו' מדפרזים בארבעה עשר, מוקפין בחמשה עשר [שהרי שני ימים כתובים שם ומדקבע י"ד לפרזים שדייה ט"ו למוקפין. רש"י], ואימא פרזים בארבעה עשר ומוקפין ככל וכלל לא [וחמשה עשר דכתיב במגילה שדייה לשושן כדרך שנחו בו בשעת הנס, רש"י], ולא ישראל נינהו, ועוד מהדו ועד כוש כתיב וכו' [שקיבלו עליהם פורים דכתיב וישלח ספרים בכל מדינות המלך אחשורוש וגו' לקיים עליהם וגו'. רש"י]. ע"כ.

והנה שאלת הגמ' ואימא מוקפין כלל וכלל לא, צ"ב. דהאיך יתכן שמוקפין לא יקראו כלל, וכי היכן מצינו שיצטוו במצוה, וחלק מעם ישראל במקום מושבם, איזה שלא יהיה, לא יצטוו בה.

אלא נראה מוכח דהבנת הגמרא היתה, דתקנת פורים אינה תקנה כשאר תקנות לכלל ישראל בכל מקום שהם, וכהדלקת נרות חנוכה ושאר תקנות, אלא שהיא קבלה שקיבלו ישראל על עצמם כשאירע להם הנס לדורות, וכלשון רש"י אף בתירוץ הגמ', וכנראה הבינה כן הגמ' מלשון הכתוב במגילה על כן היהודים הפרזים עושים וגו', וכן נאמר שם קיימו וקיבלו היהודים עליהם ועל זרעם להיות עושים את שני הימים האלה וגו', ומשמע שהיו עושים מעצמם כן מחמת קבלתם, וע"כ הבינה הגמ' מזה שכל תקנה זו כך היתה, והיא תלויה בקבלה שקיבלו ישראל על עצמם, וע"כ הקשתה אימא בני כרכין לא קיבלו על עצמם כלל,